

УДК 339.97.

Кузнецов О.В.*

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЄС: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ

Сучасна система соціальної допомоги є дуже розвинутою в ЄС. Наприклад, розмір допомоги по безробіттю складає: в Австрії, Бельгії, Франції, Німеччині – 55–60% від розміру отримуваної до звільнення заробітної плати, в Нідерландах і Іспанії – 70%, у Швеції і Люксембурзі – 80%, в Данії – 90%. Тривалість соціальних відшкодувань з тимчасової непрацездатності становить: в Австрії, Німеччині і Іспанії – до 1,5 років, у Люксембурзі – до 2 років, в Данії – до 4 років, у Франції і Нідерландах – до 5 років.

Координація дій і підвищення соціальної відповідальності в європейському співтоваристві досягається шляхом розробки і створення соціальних мереж, об'єднань, асоціацій з метою балансування індивідуальних інтересів і формування взаємної соціальної довіри. Така координація характерна як для організації діяльності громадянського суспільства (комунітаризм), так і для розвитку виробництва (корпоратизм).

Ідеологія корпоратизму сягає своїм корінням у формування соціальної і політичної думки XIX ст. як реакції проти поширення індивідуалізму, який був стрижневим елементом нового капіталістичного способу виробництва. На відміну від «невидимої» політики неоліберальної моделі, економічна політика корпоратизму чітко визначається політичними міркуваннями. Тобто ринок вважається частиною політичних та соціальних процесів.

Безумовно, світова фінансова криза та необхідність здійснення фіскальної консолідації внесли певні корективи в усталену практику побудови європейської системи соціального захисту. Проте це не зменшило важливості прагнень Європейського Союзу до створення передумов для гармонійного розвитку європейського суспільства.

В Європейському Союзі існує кілька структурних фондів (соціальний, регіональний і два сільськогосподарських), а також Фонд згуртування, по лінії якого з бюджету ЄС виділяється допомога найбільш біднішим державам-членам. Діють Європейський інвестиційний банк і Європейський інвестиційний фонд. Озвучена на тлі ескалації фіскальної кризи в Греції ідея заснування Європейського валютного фонду, 10 травня 2010 р. втілилася в створення Європейського фонду фінансової стабільності, у розпорядження якого, з метою стабілізації європейських економік і підвищення довіри до єдиної європейської валюти, були виділені фінансові ресурси у розмірі 750 млрд. євро. Крім того, вартість рефінансування реального сектору економіки зони євро з боку Європейського центрального банку була знижена до історичного мінімуму з метою створення найбільш сприятливих умов для виходу європейських підприємств з кризи. Економічні структури країн ЄС зорієнтовані на виробництво високих технологій та сектор послуг; розвиток сільського господарства спирається на високий рівень механізації, державне субсидіювання та зовнішній протекціоністський тариф. Все зазначене створює інституціональну основу для підтримання високих соціальних стандартів в ЄС.

* кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу глобальних систем сучасної цивілізації Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

В Україні ситуація є протилежною. Лівова частка доданої вартості припадає на сфери посередницько-торговельної діяльності, тоді як базові галузі промисловості працюють на межі морального та фізичного зносу (в тому числі сільське господарство, питома вага якого у сфері виробництва і зайнятості є значною). Модернізація української промисловості вимагає не тільки значних фінансових ресурсів, але й підготовки професійно-технічних кадрів середньої і вищої кваліфікації. Але і держава, і приватний сектор внаслідок діючої системи отримання прибутку немає зацікавленості в підготовці таких кадрів. Вартість залучення фінансових ресурсів через банківську систему набагато перевищує середньоєвропейські показники. Водночас не розвинутий національний ринок капіталів як альтернативне джерело фінансування бізнесу. Україна, яка ще недавно перебувала в системі планового комунального господарства закритого типу, сьогодні активно практикує модель приватного олігархічного капіталізму в умовах відкритої економіки. Лібералізація господарських процесів в Україні здійснюється в інтересах так званих іноземних стратегічних інвесторів, які через українських олігархів отримують доступ до українських ресурсів, зокрема, вуглеводнів та продуктів сільського господарства, в результаті чого ціни на продовольчі товари та комунальні послуги на внутрішньому ринку України невпинно зростають (за окремими товарними групами від 200% до 400% в останні три роки). На сьогодні 85% зарплати середньостатистичного українця витрачаються на придбання продуктів харчування і оплату комунальних послуг. Відповідні витрати в ЄС майже вчетверо нижчі. Заробляючи величезні кошти на внутрішньому ринку України, олігархи переправляють їх у закордонні податкові гавані, внаслідок чого фінансові ресурси на внутрішньому ринку продовжують залишатися непомірно дорогими і дефіцитними. Олігархи практично повністю ігнорують необхідність розвитку держави, проведення структурних реформ, необхідність перерозподілу доходів для рівномірного підвищення заможності населення. Такий стан речей суперечить європейським принципам комунітаризму та корпоратизму.

Дестабілізація соціально-економічної ситуації в Україні підсилюється невизначеністю її зовнішньополітичного курсу, підпорядкуванням макроекономічної політики вказівкам МВФ, наслідками дипломатичної і енергетичної війни з Росією, нездатністю політичних і громадянських еліт консолідувати суспільство навколо єдиних геополітичних та цивілізаційних стратегій розвитку держави, глибоким етніко-конфесіональним розколом української нації.

Незважаючи на послідовну декларацію своєї прихильності євроінтеграційному курсу, Україна не досягла істотного прогресу на даному напрямку. Проєвропейські гасла не були підкріплені реальними діями і не сприяли вирішенню проблем внутрішнього розвитку: економічного занепаду, політичного хаосу, галопуючої моральної та інтелектуальної деградації та зростаючої соціальної незахищеності населення. Проблема співробітництва України з Європою полягає у неправильній розстановці пріоритетів, коли акценти зміщуються у сторону одностороннього розширення торговельно-інвестиційного співробітництва та виконання технократичних процедур, що пов'язані, головним чином, з гармонізацією національного українського законодавства з загальноєвропейським. Утім, європейська система цінностей виходить далеко за межі нормативно-правового регулювання ЄС та перейняття виключно зовнішньої атрибутики європейської заможності та побутового комфорту. Адже глибоке розуміння європейських стандартів життя неможливе без формування у пострадянській обивательській свідомості об'єктивного уявлення про еволюційно-стадіальний розвиток європейської цивілізації, без суспільного сприйняття фундаментальних європейських цінностей: суспільного багатства, індивідуальної відповідальності перед суспільством, поваги до ближнього.

З урахуванням абсолютних переваг присутності транснаціональних компаній країн “Великої сімки” на міжнародній економічній арені та збереження ЄС зовнішніх протекціоністських бар’єрів, економічна реінтеграція (регіоналізація) на пострадянському терені з метою створення спільного ринку для збуту власної продукції, є чи не єдиним способом протистояння Україні викликам глобалізації. Проте така інтеграція може відбуватися лише за умови поступової ліквідації в Україні олігархічно-мутантного типу капіталізму шляхом повернення державного контролю за діяльністю великих промислових компаній до тих пір, поки застосування ринкових підходів в нашій країні не буде спиратися на міцний фундамент комунітарних цінностей.